

men man kan ju diskutera urvalet av intervjupersoner i undersökningen. Om man ska "dyka ned" i ett samhälle för att undersöka benägenheten att sjukskriva sig, kan det vara på plats att redovisa varför man valt att inte tala med dem det gäller, invånarna och de sjukskrivna, utan enbart med funktionärer av olika slag.

Kanske har detta val med uppdragets utgångspunkt att göra. Utan att direkt deklarerat detta, så gör Frykman och Hansen myndighetsperspektivet till sitt eget och tar en outtalad utgångspunkt i att sjukskrivningar är problematiska och att skötsamt lönearbete är något gott. Det är förstås inte en orimlig utgångspunkt, men den bör klargöras för läsaren.

Sammantaget är *I ohälsans tid* en intressant, tankeväckande och välskriven bok som genom sitt ämne kommer att läsas långt utanför den kulturvetenskapliga kretsen. Så är den också ett gott exempel på vad en samhällsrelevant etnologi kan bidra med när den tar plats där annars i stort sett enbart medicinsk och statistiskt inriktad samhällsvetenskap återfinns. Sådana insatser behöver svensk etnologi förmodligen mer av.

Mikael Eivergård, Östersund

Globala familjer. Transnationell migration och släktskap. Marita Eastmond och Lisa Åkesson (red.). Gidlunds förlag, Hedemora 2008. 319 s. ISBN 978-91-7844-743-5.

Studier om familj och släktskap kanske kan betecknas som antropologens främsta studieobjekt. I den omfattande volymen *Globala familjer. Transnationell migration och släktskap* vill redaktörerna, socialantropologerna Marita Eastmond och Lisa Åkesson, bjuda in till nya och uppfriskande analyser av vad familj och släktskap kan innebära i en global värld.

Det nya är sättet att förstå migration. I inledningskapitlet ställs klassiska teorier om migration och integration på ända när en diskussion om transnationalism och diaspora förs in. Lite förenklat kan man säga att teorier om migration och integration har utgått från att migration sker från punkt a till punkt b och att integration därmed rör sig om dels en separationsprocess från det gamla landet, dels en assimilationsprocess i det nya landet. Dessa processer kan ta flera generationer innan de som migrerat faktiskt blir en del av det nya landet. Sådana teorier utgår från en "nationsmetodologisk" utgångspunkt, dvs. att migrationen sker från en nation till en annan och att separation och integration handlar

om att frångå eller uppgå i en ny nationalitet, med allt vad det innebär i form av såväl politik, juridik som kultur.

Genom att föra in begreppet transnationalism och ändra utgångspunkten och flytta fokus från migration mellan nationer till att handla om migration genom nationer där familj och släktskap är utgångspunkt snarare än nationalitet, ruckar kapitelförfattarna på vår förståelse av migration. Migrationen avslutas inte bara för att man anländer till ett nytt land. En och samma familj kan spridas över ett antal länder, de kan förflytta sig fram och tillbaka ett antal gånger mellan länder och framför allt, familj och släkt har en överordnad roll gentemot det nationella.

I inledningskapitlet introduceras begreppen familj, global, transnationell och det ges en översikt över de viktigaste teorierna kring transnationalism och hur forskningsläget ser ut. Forskningsperspektivet har sina rötter i främst amerikansk sociologi, som förutom att ifrågasätta hur migration ska förstås också har intresserat sig mycket för i vilken utsträckning migranter blir transnationella och under vilka betingelser de blir det. Sammanfattningsvis har amerikanska sociologer konstaterat att "långt ifrån alla migranter kan sägas vara transnationella om man med det menar att de har ett regelbundet och varaktigt engagemang i sina ursprungssamhällen" (s. 14). Engagemanget varierar t.ex. beroende på kön, samhällsklass och generation och ålder.

Syftet med boken *Globala familjer* är att gå ett steg vidare och undersöka vilka praktiker som binder samman släktingar över tid och rum och vad dessa praktiker betyder för de inblandade. I kapitlet problematiseras hur bl.a. praktiken att ekonomiskt stödja sina släktingar i hemlandet, eller att få socialt stöd av släktingar i hemlandet vid en skilsmässa, uppfattas och betyder olika saker för unga, gamla, barn, män och kvinnor. Det är de upplevda vardagliga dimensionerna av transnationella familjer som kapitelförfattarna vill problematisera. Därigenom menar de att de bryter delvis okänd mark (s. 15).

Kapitlet i boken utgår från olika nationaliteter och behandlar olika aspekter av familjeliv och transnationella relationer. I Marita Eastmonds kapitel Familjens välfärdsprojekt analyseras hur flyktingfamiljer från Bosnien-Hercegovina bygger upp familjelivet kring gemensamma välfärdsprojekt, där huset intar en central roll. Karin Norman skriver om Kosovoalbaners släktskapsrelationer och fokuserar särskilt svärmors roll och hur den förskjuts genom migration. Maria Eriksson Baaz problematiserar kongolesiska familjers transnationella

utbyte i form av ekonomiska och materiella resurser, men också mentalt. Baaz skriver: ”Även om det finns ett visst mått av utanförskap även i förhållande till Kongo, skapar familjebanden till Kongo en positiv självbild som fungerar som en viktig motkraft till den rasism man möter i det svenska samhället” (s. 113). Baaz berör här något viktigt som kommer lite i skymundan för bokens tema transnationalism, nämligen relationen till det nya landet och människorna där. I flera kapitel har författarna lagt ned omsorg på att beskriva situationen i ursprungslandet och vad som föranledde migrationen. Situationen i motagarlandet berörs däremot i mindre utsträckning. Min tanke är att det hänger ihop: migration, transnationella relationer och integration. Det är naturligtvis svårt att i en och samma bok greppa helheten samtidigt som man ska introducera nya perspektiv och teorier, men det är en utmaning att ta med i andra sammanhang.

Charlotte Melander är kanske den som mest utvecklar en diskussion om hur bemötande och attityder i det nya landet påverkar migranternas vardag. I intervjuerna med somaliersvenskar finns återkommande berättelser om hur somalier lyckas i andra länder, Storbritannien och USA, medan de inte gör det i Sverige. Migration bort från Sverige och en arbetsmarknad som ger somalier små möjligheter är därför ett ständigt återkommande tema i intervjuerna (s. 137). Känslor av exkludering är således viktiga faktorer för de intervjuade somaliersvenskarnas vardagliga strategier.

Sara Johnsdotter skriver också om somaliersvenskar och tar upp det något mer kontroversiella ämnet ”dumpning” av barn. Johnsdotter har en omfattande genomgång av familjebegreppet och jämför de somaliska familjernas syn på barn med västerländsk tradition. Hon mejslar fram intressanta ”krockar” som kan uppstå t.ex. när svenska myndigheter ska utgå från barnkonventionens artikel om ”barnens bästa” i hanteringen av somaliska familjers barn. Här blir etnocentriska synsätt och oförståelse för att människor tänker och agerar på olika sätt tydligt. Intressanta är också frågorna som Johnsdotter ställer i relation till barnuppfostran: Vad är målet med socialisationen? Till vilken sorts personer vill vi uppfostra våra barn? Det är frågor som jag tror är viktiga att diskutera inom allt praktiskt arbete som berör barn och fostran, från skola och barnomsorg till socialtjänst.

Efter det följer ett kapitel av Mikkel Rytter som diskuterar konsekvenserna av den danska äktenskapslagen nr 365 som antogs sommaren 2002. Han har intervjuat och följt ett antal danskpakistaniska äktenskapsaspiranter.

Förutom att Rytter kritiskt diskuterar lagstiftningen, dess uppkomst, utfall och konsekvenser i siffror får vi i kapitlet lära känna en ganska hopplös situation för danskpakistanier, som måste flytta till Sverige för att kunna gifta sig. Regler för hur mycket man måste vistas i de olika länderna för att kunna räknas som boende där gör att ”äktenskapsmigranter som väljer att tillbringa mycket tid hos sin familj i Danmark kommer att ha en ’semilegal’ status” (s. 191).

Annika Rabo anknyter till Rytters frågor kring familjerättsliga lagar och människors praktik i sitt kapitel, där hon ger sig in i en principiell fråga, nämligen i vilket avseende ett land som kallar sig mångkulturellt kan ha ett enhetligt familjerättsligt system? Frågan är inte retorisk utan problematiserande. Rabo beskriver hur en självklar eller tyst förståelse bland de intervjuade assyrierna/syrianerna var att:

De ser sig själva som en hotad kristen minoritet – ut-satta och förföljda på grund av sin religion – i ”hem-länderna” Syrien, Turkiet och Libanon. Äktenskap inom gruppen har utgjort själva grunden för etnisk-religiös överlevnad. Samtidigt har dessa äktenskap naturligtvis stärkt gränserna mot andra etniska och religiösa grupper. Hur skall gränsen bevaras idag i Sverige med helt andra rättsliga regler och kulturella föreställningar i majoritetssamhället? (s. 221f.).

Rabo diskuterar hur det i Syrien finns en officiell familjerättslig pluralism, men inte i Sverige, där alla medborgare, oberoende av religiös och etnisk hemvist skall följa samma lagar. Sådana principfrågor om exempelvis skillnader i familjerätt i olika länder har en given plats i diskussionen om transnationella familjer. Precis som Rytter visade i sitt kapitel sätter olika länders rättssystem minst sagt käppar i hjulet för bevarande/vidareförmedling av familjemönster och syn på äktenskap.

I Erik Olssons kapitel ifrågasätts teorin om migration från punkt a till b i hans analys av hur chilenska familjer kämpar med att etablera sig på bästa sätt, än i Sverige, än i Chile. För många innebär det att familjer splittras men också att många flyttar fram och tillbaka.

Ann-Catrin Emanuelsson undersöker kurdiska kvinnors position i transnationella familjer och lyfter därmed upp en viktig dimension, nämligen att migration, transnationella nätverk och integration många gånger sker på olika villkor beroende på kön. Det är en dimension som alltför ofta glöms bort eller uppfattas som ett specialpår. Precis som migration har tenderat att förstås

som en enkelriktad engångsföreteelse från punkt a till b, har ”migranten” underförstått (outtalat) traditionellt varit en man.

I sista kapitlet får läsaren bekanta sig med den kapverdianska diasporan i Sverige. Det är Lisa Åkesson som genom intervjuer bland kapverdianer analyserar familj och tillhörighet ur ett generationsperspektiv. Åkesson tar också upp en diskussion om hur retoriken kring andra generationens invandrarungdomar i Sverige nästan alltid handlar om problem av olika slag. ”Däremot belyses sällan det faktum att de allra flesta av migranternas barn växer in i en välanpassad vuxentillvaro som medborgare, arbetstagare och föräldrar.” Dessutom har dessa, visar Åkesson i likhet med Baaz kongoleser, det andra landet och dess människor, kultur och historia som en krona att bära på sina huvuden.

Trots mångfalden skribenter och teman finns det tre grundläggande utgångspunkter som återkommer i varje kapitel och som utgör en upprepning.

För det första är det utgångspunkten för studieobjekten i varje kapitel. Det handlar om en viss nationalitet, kroater, kapverdier, somalier, chilensare osv. Det gör att det nationella får en mycket framträdande roll och betydelse av nästan essensialistisk art, underförstått, en viss nationalitet genererar särskilda kulturella praktiker och synsätt på familj.

För det andra innehåller varje kapitel en begreppsdefinition av familj. Definitionen som inte är densamma men likartad i de olika kapitlen haltar lite eftersom den i allmänhet nyanserat beskriver hur den utvalda nationella gruppen ser på och beskriver familj, medan ”familj” i mottagarlandet, underförstått hur ”vi” (sic!) i Sverige som en del i västvärlden ser på familj, är något helt annat. Faktiskt känns det som en ganska tröttsam upprepning av modernitetsteoretikers uppdelning mellan hur ”traditionella samhällen” och ”moderna samhällen” ser på familj.

För det tredje kan migranterna i samtliga kapitel på ett eller annat sätt kategoriseras som ”ofrivilliga migranter”. De har varit tvungna att lämna sina hemländer av olika skäl: krig, politiska konflikter och fattigdom. Dessa dimensioner av migrationen fångas i inledningen genom begreppet otrygghetens geografi (s. 16). Kategorin ”privilegierade migranter”, dvs. studenter, anställda vid internationella företag eller andra som migrerar t.ex. på grund av karriärmöjligheter, problematiseras inte.

Sammantaget gör dessa tre dimensioner att bokens kapitel får en viss träghet över sig plus att man som läsare får en känsla av att läsa om ”de andra”, vilket

ibland nästan blir obehagligt när beskrivningar av olika nationella grupper närmar sig exotisering.

Samtidigt kan man vända på mina synpunkter och säga att för det första kan man inte komma ifrån det faktum att bakgrunden till varför människor migrerar i hög grad beror på tillståndet i det land, den nation, man flyttar från. På ett gediget sätt sätter också de olika kapitelförfattarna in läsaren i den studerade nationella gruppens situation. Hur var situationen i hemlandet, när började migrationen, hur har den utvecklats över tid osv.? Det visar att det inte är möjligt att diskutera somaliers och chilensares praktiker för transnationalism som om den vore samma och därmed är urvalet av specifika nationella grupper relevant.

För det andra speglar förmodligen begreppsdiskussionerna om familj och släktskap vad de tillfrågade forskningspersonerna har svarat. I Erik Olssons kapitel Familjens plats. Återvandring bland chilenska familjer, problematiseras detta. I intervjuer med unga chilensare finns ett förvånansvärt stort intresse för och tilltro till familj och rötter, något Olsson inte riktigt känner igen från sina många och genom åren långa studier av chilenska migranter i Sverige. En teori är att ungdomarnas synsätt och möjlighet att uttrycka sig färgas av det s.k. mångkulturella samhällets retorik som betonar betydelse av kultur och ursprung. Hur detta går till och vad det innebär att mångkulturell retorik omsätts till praktik är en generell fråga som skulle vara intressant att undersöka mer.

För det tredje så speglar förmodligen bokens bidrag rådande migrationsforskning i Sverige idag och där har s.k. ”privilegierade” grupper fått lite utrymme, plus att det kanske är som bokens redaktörer skriver i inledningskapitlet, det är ett delvis utforskat fält där boken kan ses som ett slags pionjärbete i svenska sammanhang.

Avslutningsvis kan jag konstatera att boken fyller en lucka inom forskningen genom fokus på familjeliv och vardaglig praktik och erfarenhet av migration. Vetenskapligt känns den inte särskilt revolutionerande, men för personer som arbetar praktiskt med eller utbildar sig till att arbeta med ”globala familjer”, forskollärare, lärare, socialarbetare, poliser, sjukvårdare m.fl., är boken lärorik. Det är nyttigt att få inblick och teorier om hur andra än man själv tänker, tycker och gör. På olika håll i boken ges också nycklar som kan leda till utvecklande och kreativa diskussioner om synen på migration, barn, äktenskap, familjeliv och inte minst integration. Med utgångspunkt i en förståelse för transnationalism och de band som förenar människor och kanske betyder

allra mest i en global värld är det möjligt att ställa nya frågor om integration bortom språkkrav och ”svensketstest”.

Kristina Gustafsson, Lund

Förgängligheter. Åtta essäer. Mikael Askander (red.). Sekel Bokförlag, Lund 2009. 156 s., ill. ISBN 978-91-85767-30-4.

Idén är denna. Man tar ett ord med lyskraft, semantisk rymlighet och rika associationsmöjligheter och utser det till temat för en antologi. Därefter ber man ett antal lämpade skribenter med olika bildningsgång och intellektuella erfarenheter att närma sig ordet på det sätt som de tycker passar dem bäst. Resultatet blir i det gynnsamma fallet något på en gång sammanhållet och finfördelat, något som balanserar det koncentrerade och det expansiva; en harmoni som påminner om den som ett fyrverkeris alla färgsprakande explosioner bildar. Mellan ljusformationerna härskar mörker, men den som klagar över det har inte förstått vitsen med fyrverkerier.

Idén är inte ny. Den prövas då och då och har, tror jag, en särskild plats i vänbokens genre. De gånger jag själv bjudits in på ett sådant kalas har det i alla fall rört sig om vänböcker. Tanken på dessa tillfällen aktiverar en viss serie minnen som inte är särskilt angenäma. De kretsar kring de kallsvettsalstrande ansträngningarna att få det att se ut som om mitt bidrag verkligen har något viktigt gemensamt med det där ordet. Den mycket krystade argumentation för detta som jag då ibland utvecklat gör mig idag förlägen. Och gjorde mig nog, om sanningen ska fram, ännu mera förlägen då.

Förgängligheter är alltså det ord som håller samman den här antologin. Den ger inga intryck av att vara framfödd i kallsvett. De olika bidragen fogar sig väl till det gemensamma ämnet, helt utan krystad argumentation, och bildar tillsammans något som liknar den där avvägningen av koncentration och expansion.

Man kan inte låta bli att grubbla över vad det kan bero på. En förklaring kan förstås vara att författarna tillsammans och under en längre tid låtit sina tankar dröja vid det förgängliga. En annan är att ordet förgänglighet lämpar sig bra i ett sådant här sammanhang. Det är både suggestivt och mycket stort. Allt, möjligen med undantag för förgängligheten själv, är förgängligt. Eller, som det står i de rader som inleder boken, ”allting förändras, se där det enda som egentligen inte förändras!”.

Här finns, minst sagt, ett övermått av möjliga vägar att leta sig fram utan att man därför förlorar kontakten med dem man började sin färd tillsammans med.

Författarna är alla humanister vid Lunds universitet. De hör hemma i ämnena litteraturvetenskap, historia, etnologi, konstvetenskap, filmvetenskap, musikvetenskap och genusvetenskap. Deras artiklar har ingenting – t.ex. teoretiska tankegångar, en diskussion om förgänglighetens innebörder, inspiration från någon framträdande förgänglighetstänkare (vem nu det skulle vara) – mera gemensamt än själva ordet förgänglighet och ett allmänt humanistiskt perspektiv. Friheten är stor och artiklarna behandlar så vitt skilda företeelser som samtida tysk film, händelsefattiga dagböcker i det lundsiska Folklivsarkivet, teveserien ”Six Feet Under” och en berlinsk luftskyddsunker och dess efterkrigstida öden.

Författarna förenas av sin delaktighet i HEX, Humanistisk EXperimentgrupp vid Lunds universitet. Denna gemenskap av tvärvetenskapligt engagerade humanistiska forskare ägnar sig, enligt bokens omslagsflik, åt att ”experimentera med samarbetsformer och gestaltning av forskning”. En sådan ambition är viktig och angelägen, tycker jag. På detta område, kanske främst gestaltningen av forskning, finns tjocka lager av slentrian som behöver experimenteras sönder. Men just för att jag tycker att detta skulle vara en välgärning kan jag inte sluta att fundera över vad experimentet den här gången bestod i. Samarbetsformen kan det ju inte vara, den är ju som sagt väl inarbetad. Men knappast inte heller gestaltningen. Artiklarna – av förlaget benämnda ”essäer” – är av två slag: betraktelser över och kortare studier av någon av förgänglighetens former. Med något undantag är det språkliga uttrycket fint men utan att därför bryta med det akademiskt välkända. Det samma kan man säga om andra formaspekter: argumentationsordning och -stil, förhållandet mellan empiri och läsfrukter, berättarsubjektets utseende och beteende bl.a. Här bedrivs yrkeskunnigt akademiskt hantverk, men knappast något experiment.

Det fruktlösa letandet leder till en smått irriterad och elak tanke: kanske går experimentet ut på att se vilka reaktionerna blir när man ger ut en bok som är... inte helt färdig. Intrycket av artiklarna är nämligen att de utgörs av sidospår, utlöpare och vilopausar från större projekt som binder upp huvudparten av författarnas energi och koncentration. Man tycker sig se testballonger gå till väders och ny forskningsterräng rekognosceras. Det betyder inte att artiklarna är ointressanta. Ofta erbjuder de fångslande och ibland breda vyer över områden som man